

Кобилко Н.А.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Харківський національний університет внутрішніх справ

РОМАН «І ПРИБУДЕ СУДДЯ» ВОЛОДИМИРА ЛИСА: НА МЕЖІ ДЕТЕКТИВУ ТА ТРИЛЕРУ

***Анотація.** У статті простежено характерні риси психологічного трилеру в романі «І прибуде суддя» Володимира Лиса. Зазначається, що творчість Володимира Лиса є доволі помітним явищем літературного процесу XXI століття. З'ясовано, що твору притаманний закручений сюжет, «нанизування» моторошних (трагічних) подій, які викликають у читача почуття хвилювання та страху.*

***Ключові слова:** психологічний трилер, детектив, драматизм, саспенс.*

Kobylko N. Novel “And the judge will come” by Volodymyr Lys: on the border between a detective story and a thriller. The article traces the characteristic features of a psychological thriller in the novel “And the judge will come” by Volodymyr Lys. It is noted that the work of Volodymyr Lys is a rather noticeable phenomenon of the literary process of the 21st century. It was found that the work is characterized by a twisted plot, a “stringing” of eerie (tragic) events that cause the reader a sense of excitement and fear.

***Key words:** psychological thriller, detective, drama, suspense.*

Актуальність дослідження. У сучасному літературному процесі чільне місце посідає трилер. Його жанрова специфіка та вплив на реципієнта зумовлюють палкі дискусії серед критиків і літературознавців. «Для суспільства трилер – це двері в інший світ, світ зі спотвореними цінностями, з перевернутою логікою, де зло є тотальним, а злочин є законом» [4, с. 395]. На сьогодні ми маємо чимало різновидів цього жанру (психологічний, містичний, медичний, історичний, юридичний, техно, еко та ін.), проте композиція всіх вибудовується з трьох основних компонентів: наявність таємниці, драматизм і почуття страху в читача.

Творчість Володимира Лиса – помітне явище літературного процесу ХХІ століття. Письменник належить до покоління «вісімдесятників». Проза митця стала об'єктом дослідження В. Агеєвої, М. Жулинського, О. Забужко, С. Бородіци, Л. Скорини, Я. Поліщука, Ю. Ласкавої та ін. Так, дослідниця С. Бородіца виокремлює такі характерні ознаки його творчості: «філософська парадигма, історіософська заглибленість, вишукане метафоричне наповнення, ігрова поетика, ризоматичність та ін.» [1, с. 63].

У своїх романах В. Лис осмислює внутрішній світ особистості, подає розлогі картини життя містечок і сіл Західної України, залучає ігрові елементи. Цікавим з погляду жанрової дефініції є твір «І прибуде суддя», уперше виданий у 2004 році. Хоча дослідники, зокрема Ю. Ласкава, А. Вегеш, О. Жила та ін., вважають роман психологічним детективом, на нашу думку, у ньому чітко виокремлюються риси психологічного трилеру.

Мета статті – простежити характерні риси психологічного трилеру в романі «І прибуде суддя» В. Лиса.

Виклад основного матеріалу. На думку А. Охріменко, «трилер виник шляхом схрещування багатьох літературних форм, що поєднували в собі архаїчні жанри та нові структури» [4, с. 396]. Не маючи чітко окреслених меж, чи не найбільше трилер подібний до детектива, проте композиційно вони мають суттєву різницю. Так, «в детективі дія в часі рухається назад, до розгадки, тоді як в трилері – вперед, до катастрофи» [4, с. 396]. З-поміж інших різновидів трилерів психологічний вирізняється приковуванням уваги читача до емоційного стану та психіки головного персонажа. У художніх творах присутні елементи таємниці та особливого страху, здатного чинити вплив на свідомість і підсвідомість реципієнта.

Сюжет роману «І прибуде суддя» В. Лиса розгортається навколо молодого випускника юрфаку львівського університету Георгія Лащука, який приїздить працювати помічником судді до невеликого містечка Стара Вишня: «Після університету. Перед вами бовдур, якого мали залишити у Львові, але не залишили. Навіть у Луцьку не зумів затриматися. Тепер їду в поліську Тьмутаракань» [3, с. 10]. Життя містечка підпорядковане своєрідним правилам, яких дотримуються всі мешканці. Проте поява молодого юриста «запускає» низку трагічних

подій, що сколихують Стару Вишню. Головний герой, попри пересторогу, намагається розібратися в містичних смертях і покарати винних.

Прикметною рисою творів В. Лиса є те, що персонажі повинні самі визначити, чи вистачить їм сили перебороти обставини, побачити справжню дійсність. В одному з інтерв'ю письменник сказав: «Мені насамперед цікаве боріння людського серця зі самим собою, відстоювання людиною власної гідності, коли вона раптом відкриває в собі таке, про що раніше не підозрювала». У романі «І прибуде суддя» перед читачем розгортається гра, з правилами якої головний герой Георгій був ознайомлений відразу: «Моя вам друга порада: не гуляйте хоча б пізніми вечорами. Особливо осінніми. Бо скоро прийде осінь. Прийде осінь, чуєте? Якщо ж не послухаетесь і цієї поради, то принаймні не відгукуйтесь ні на чий голос. І особливо, якщо пролунає крик, який кликатиме на допомогу. Не шукайте крику, чуєте?» [3, с. 37]. Оскільки ми говоримо про психологічний трилер, то типові персонажі відрізняються «високою ерудицією, вишуканістю манер, розвинутим інтелектом, кмітливістю, нестандартним поглядом на життя» [5]. Саме таким і є наш головний герой Георгій Лащук.

У сюжеті роману ми простежуємо ще одну характерну рису трилеру: нанизування моторошних подій, які призводять до психічного напруження (саспенсу). Перше знайомство з містечком Стара Вишня пов'язане зі смертю провідниці Людмили Черняк і появою жебрака як провісника смерті. Потім загадкова загибель дівчини Неоніли Трачук, урятувавши яку, Георгій порушив хід подій. Власне й сама посада Лащука пов'язана з передчасною смертю місцевого судді.

За чотири місяці перебування в Старій Вишні до Георгія приходять відчуття, що в ньому живе двоє різних людей: «Перший працює помічником голови суду, сумлінно виконує свої обов'язки, часом думає про те, що він довго не витримає цього нудотного існування в оточеному сосновим лісом і двома озерцями в глухому маленькому містечку. [...] Другий щовечора, кожного пізнього осіннього вечора, вирушав у свої дивні мандри глухими пустельними вулицями Старої Вишні» [3, с. 56–57]. Роздвоєння особистості Лащука ми можемо трактувати, як гру між правильним, реальним життям і вигадкою, пошуком пояснень заплутаної історії містечка. Як зазначає С. Бородіца,

автор моделює складні життєві ситуації, переплітає метафізичний і реальний хронотоп, щоб у такий спосіб розкрити глибини людської душі, указати шлях до спасіння [1]. Варто також наголосити, що герої психологічних трилерів «страждають від різноманітних психологічних комплексів, нервових і психічних розладів на кшталт роздвоєння особистості, маніакально-депресивних синдромів, шизофренії» [5]. І це дає нам змогу стверджувати, що роман «І прибуде суддя» В. Лиса має ще одну ознаку трилеру.

Георгій намагається відкрити таємницю, яку знають усі мешканці Старої Вишні. Але чим далі він просувається, тим химернішими стають події. Цікаво, що нещастя зазнають усі жінки, до яких герой відчуває симпатію: Ніла, яку на ранок знайшли задушеною, Глорія, тіло якої все було в ранах і синцях. Георгій все частіше повертається думками в минуле, пригадує події, що вплинули на його життєвий вибір, і там також була смерть: тітку Марію вбив її чоловік, який для героя був другом, порадиником, він краще розумів його, ніж рідні батьки. С. Шевцова смерть у романі «І прибуде суддя» В. Лиса розглядає у двох площинах – духовне спустошення головного героя і фізична, тілесна смерть [6].

Письменник надзвичайно майстерно закручує сюжет навколо містичних подій, тримає читача в психологічній напрузі, переплітає марення головного героя, створює потаємну кімнату з апокаліптичними картинами, і врешті Георгій потрапляє в часову пастку, розібравшись із якою, знайде душевний спокій [2]. Ставши суддею, чоловік виніс собі вирок, жага справедливості й бажання карати винних обернулося проти нього: «Але з кожним кроком старовишнівською вулицею він розумів, дедалі більше й певніше, що єдиний справжній вихід у цьому житті – так само, як досі «жебрак», приходити на вокзал і чекати потяга, яким повинен приїхати до Старої Вишні суддя. Справжній суддя. Твій суддя» [3, с. 233–234]. Таким чином, суддею стає не юридична особа, а саме життя, яке може перетворитися на картини Босха з птахолюдьми, людьми-звірами, потворами-карликами серед пекла.

Висновки. Отже, у романі «І прибуде суддя» В. Лиса простежено такі характерні риси психологічного трилеру, як закручений сюжет зі зростаючою напругою; глибокі роздуми персонажа; наявність таємниці, драматизму та страху. Головний герой Георгій Лащук не дотримуються

чітких моральних принципів. Він бореться не стільки із фізичними, реальними ворогами, скільки з власними страхами, які своїм корінням сягають дитинства чоловіка. Зрештою наприкінці твору внутрішній ворог наздоганяє головного героя.

Література

1. Бородіца С. Проза Володимира Лиса в сучасному українському літературному дискурсі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Сер. Літературознавство*. 2015. Вип. 43. С. 62–70.
2. Кобилко Н. А. Гра як стрижневий компонент психологічного трилеру «І прибуде суддя» Володимира Лиса. «*Citius, Altius, Fortius!*»: феномен спорту в літературі та культурі: [зб. наук. матеріалів конференції (Бердянськ, 24-25 вересня 2020 р.)] / [гол. ред. О.П. Новик]. Бердянськ: БДПУ, 2020. С. 63–65.
3. Лис В. І прибуде суддя: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 240 с.
4. Охріменко А. С. Трилер як тип тексту: теоретичний аспект. *Мова і культура*. 2011. Вип. 14, Т. 5. С. 394–401.
5. Федорченко О. Особливості перекладу психологічного кінотрилеру. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Лінгвістика*. 2011. Вип. 14. С. 313–317.
6. Шевцова С. В. Танологічні мотиви в романі «І Прибуде суддя» В. Лиса. URL: http://ukrlit-2017.blogspot.com/2019/02/blog-post_11.html.